

Надія Нагірна

аспірантка кафедри міжнародної економіки,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: д.е.н., професор Ірина Іващук

МОДЕЛІ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИКІВ: ВИКЛИКИ ТА УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Сільське господарство є традиційним сектором економіки для України, має знаний експортний потенціал, економічний та соціальний ефект. Проте однією із найбільших проблем для сільськогосподарських виробників в Україні є відсутність власних фінансових ресурсів для підтримання бізнесу та забезпечення діяльності, що пов'язане із сезонністю виробництва, коли надходження від виробництва мають значний часовий лаг із витратами; залежність врожайності від погодних умов та непередбачуваних обставин; зростання цін на енергоресурси, добрива та інші матеріали; інфляційний тиск; відсутність доступу до ринків збуту та залучення посередників, що здешевлює вартість проданої продукції, тощо. У 2000 р. частка сільського господарства у ВВП України становила 14%, але у 2021 р. відбулося її зниження до 10,6% [1], хоча порівняно із середнім показником у світі це досить високий рівень, наприклад, в ЄС – це 1,4% ВВП. На початку 2022 р. його частка у ВВП України становила 11% [2].

У 2022 році ці фактори поповнилися ще одним – наслідки війни стали головним викликом для сільського господарства та його спроможності забезпечити продовольчу безпеку та життєдіяльність аграрного бізнесу. Лише скорочення посівної площі у 2022 р. становило 20% [3]. За результатами моніторингу ОЕСР, «майже всі традиційні програми підтримки були призупинені у 2022 році, хоча були запроваджені окремі заходи для підтримки сільськогосподарського виробництва в умовах війни. Продовжила діяти програма «Доступні кредити 5–7–9%». Нові заходи включали податкові пільги, спрощені регуляторні процедури та тимчасову фінансову підтримку у формі субсидій» [1]. Зокрема, «з 1 січня 2022 року до 1 січня 2027 року діє звільнення від оподаткування прибутку для сільськогосподарських товаровиробників, які здійснюють виключно певні види діяльності згідно з КВЕД-2010» [4].

Моделі фінансової підтримки сільського господарства значно відрізняються між країнами, залежно від їхніх фінансових ресурсів і, як правило, вони комбінуються. Наприклад, такі країни як США, Китай використовують прямі субсидії; ЄС застосовує інструменти спільної сільськогосподарської політики [5] для підтримання вітчизняних виробників і рівня продовольчої безпеки. Основними моделями фінансової підтримки сільського господарства є прямі субсидії та субсидії на впровадження сучасних агротехнологій, експортні субсидії, податкові пільги, страхування від ризиків у сільському господарстві в зв'язку із ціновими коливаннями та зміною клімату, надання пільгових кредитів для фермерів, встановлення державою мінімальних цін на окрему

сільськогосподарську продукцію, програми фінансової та технічної підтримки міжнародних організацій та інші.

Кредитні ресурси не завжди є доступними для сільськогосподарських виробників, особливо, якщо це малі підприємства. Ця проблема залишається невирішеною впродовж багатьох років. Тому слушно зазначають українські науковці Горин В. та Варемчук І., що «головною причиною, яка стримує підвищення ролі кредитних коштів у формуванні фінансових ресурсів підприємств аграрної галузі, є надмірно висока вартість цього джерела фінансування» [6]. Проблема доступу до кредитних ресурсів є актуальною для багатьох країн через відсутність розвинених фінансових інституцій та ринку капіталу, кредитних інструментів; через тіньову діяльність фермерських господарств і неможливість отримати кредит; слабкість фінансової системи, відсутність державної підтримки; політична нестабільність та військові конфлікти. В окремих країнах, зокрема, на півдні Європи із високими кліматичними ризиками малі та середні фермери стикаються з труднощами у доступі до фінансування через складність отримання кредитів. Таку ж проблему з доступом до банківських кредитів відчують дрібні фермери в США та Канаді. Доступ до довгострокового фінансування є обмеженим для фермерів в країнах, де аграрний ринок недостатньо розвинений або складна економічна ситуація та політична нестабільність.

Країни ОЕСР приділяють велику увагу фінансовій підтримці стабільності аграрного виробництва та забезпечення продовольчої безпеки (рис. 1). Фінансова підтримка визначається як «щорічна грошова вартість валових трансфертів у сільське господарство від споживачів і платників податків у результаті державної політики, що підтримує сільське господарство, незалежно від її цілей та економічного впливу» [7].

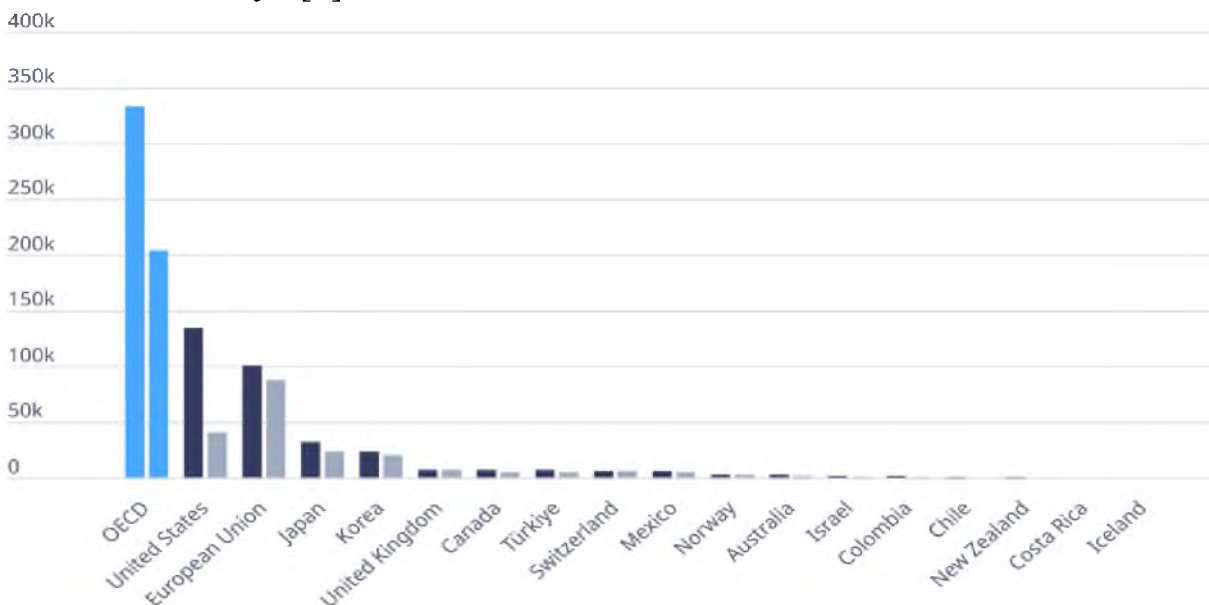

Рис. 1. Фінансова підтримку сільськогосподарського сектору у 2022 р., млн дол США (загальна оцінка підтримки (TSE), оцінка підтримки виробників (PSE)) [7]

Проте структура цієї підтримки може бути різною, наприклад, в країнах ЄС – основою є підтримка виробників. Лідером серед досліджуваних країн є США. Корея та Канада також фінансово підтримують своїх фермерів у впровадженні інноваційних технологій та адаптації до кліматичних змін. Важливо враховувати, що кожна країна обирає механізм фінансування та ступінь підтримки сільського господарства залежно від пріоритетності цього сектору для національної економіки та можливостей.

Отримання фінансової допомоги і грантів від міжнародних організацій на розвиток сільського господарства, в тому числі інфраструктурних проектів, від міжнародних організацій залишається в пріоритеті для багатьох країн світу, в тому числі й для України. Одним із важливих є проект Світового банку «Ukraine Agriculture Recovery Inclusive Support Emergency (ARISE)», за яким буде надано інклюзивну підтримку фермерським господарствам в Україні через доступ до пільгового фінансування [8].

Таким чином, питання фінансування сільськогосподарських виробників в Україні потребує комплексного вирішення, і лише спільними зусиллями виробників, держави та міжнародних організацій можна сформулювати оптимальну та ефективну модель фінансової підтримки сільського господарства, що особливо є актуальним в умовах сьогоденних викликів і загроз.

Список використаних джерел:

1. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2023. Adapting Agriculture to Climate Change. OECD. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2023/10/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2023_7cc05c6a.html
2. Аграрний сектор. USAID. 2022. URL: https://www.usaid.gov/uk/ukraine/fact-sheets/jul-29-2022-agriculture?utm_source=chatgpt.com
3. Аграрний сектор економіки: підсумки 2022 та прогноз на 2023 рік. НІСД. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ahramnyy-sektor-ekonomiky-pidsumky-2022-ta-prohnoz-na-2023-rik?utm_source=chatgpt.com
4. Пільга для сільськогосподарських товаровиробників. *Бухгалтер 911*. 2023. URL: https://buhgalter911.com/uk/news/news-1076201.html?utm_source=chatgpt.com
5. Income support explained. Overview of direct payments for farmers. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/income-support-explained_en?utm_source=chatgpt.com
6. Горин В. П., Варемчук І. В. Проблеми фінансового забезпечення аграрного сектору. *Економіка і суспільство*. 2016. № 2. С. 518-524.
7. Agricultural financial support. URL: https://www.oecd.org/en/data/indicators/agricultural-financial-support.html?utm_source=chatgpt.com
8. Ukraine Agriculture Recovery Inclusive Support Emergency (ARISE) Project. URL: https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P180732?utm_source=chatgpt.com